

คำนิยามที่สะท้อนจากความหมายของประตูประบรมมหาราชวัง

ชวิน พงษ์นวงค์

บทนำ

ราชอาณาจักรสยามนั้น มีพระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองมาหลายศตวรรษแล้ว พระมหากษัตริย์จึงมีความสำคัญสูงสุดในฐานะองค์ประมุขของราชอาณาจักรและทรงเป็นนักรบ นักปกครองมีพระราชอำนาจและพระบรมเดชานุภาพในการรักษาแผ่นดินเพื่ออาณาประชาราษฎร์ในขอบเขตที่สืบมา

พระบรมมหาราชวัง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังหลวง” จึงเป็นศูนย์รวมอำนาจของอาณาจักรที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขประเทศ ด้วยเหตุนี้การสร้างพระบรมมหาราชวังเพื่อแสดงถึงพระบุญญาธิการและพระราชอำนาจนั้นจึงถือว่าเป็นสถานที่สำคัญของอาณาจักร โดยเฉพาะการสร้างพระบรมมหาราชวังให้มีค่าของศิลปวัฒนธรรม สร้างเอกลักษณ์ชาติให้ส่งเสริมพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณต่อแผ่นดิน ตามระบอบเทวราชา

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานีของราชอาณาจักรสยาม เมื่อครั้งแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ผู้เป็นพระปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีนั้น พระองค์ได้ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไว้เป็นมรดกของชาติ และสร้างราชธานีใหม่ขึ้น ดังนั้น การสร้างพระนครของกรุงรัตนโกสินทร์ ราชธานีของอาณาจักรไทยประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด จึงมีรูปแบบตามธรรมเนียมว่าพระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่สำคัญของพระราชผู้เป็นสมมติเทพ ดังนั้นการสร้างพระบรมมหาราชวังจึงได้มีรูปแบบศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะสำหรับประดิษฐานหมู่พระวิมาน พระมหามณเฑียรและพระที่นั่ง จึงนับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่มีคุณค่า โดยมีการสถาปนาและก่อสร้างขึ้นตามธรรมเนียมซึ่งนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมโบราณที่ถ่ายทอดมาจากพระราชวังหลวงแห่งกรุงศรีอยุธยา(พลาตาดิย์ สิทธิธัญกิจ, 2545: 9)

ในส่วนของประตูในพระบรมมหาราชวังที่ผู้เขียนต้องการศึกษานั้น ก็นับว่าเป็นสิ่งก่อสร้างหนึ่งที่สะท้อนถึงสถานที่สำคัญของพระราชผู้เป็นสมมติเทพ ดังที่ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาคำตั้งชื่อประตูพระบรมมหาราชวัง และได้สรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มความหมาย และคำนิยามที่สะท้อนจากการตั้งชื่อประตูพระบรมมหาราชวัง

ความหมายของประตูพระบรมมหาราชวัง

การวิเคราะห์ความหมายของประตูพระบรมมหาราชวังในครั้งนี้ จะวิเคราะห์ความหมายรวมตามรูปศัพท์รวมตามหลักของคำสมาส เนื่องจากการตั้งชื่อประตูพระบรมมหาราชวังส่วนใหญ่เกิดจากการนำศัพท์จากภาษาบาลี-สันสกฤต ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกันเป็นคำสมาส การแปลความหมายจะยึดความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) พจนานุกรมบาลี-ไทย(แปลก สนธิรักษ์, 2506) และภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย(สุภาพร มากแจ้ง, 2527) ทั้งนี้คำสมาสมักจะแปลจากศัพท์หลังไปศัพท์หน้า และความหมายสำคัญของคำจะอยู่ที่ศัพท์ใดศัพท์หนึ่งซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นศัพท์หลัง(สุภาพร มากแจ้ง, 2527: 56)

อนึ่ง รายชื่อประตูพระบรมมหาราชวังจะยึดตามพระบรมมหาราชวัง กรุงรัตนโกสินทร์(พลาตาดิย์ สิทธิธัญกิจ, 2545) โดยกล่าวถึงประตูพระบรมมหาราชวังว่า “พระบรมมหาราชวังนั้นมีประตูรอบกำแพงแล้วยังมีประตูในเขตพระราชฐานชั้นนอก ชั้นกลาง และชั้นในอีก รวมแล้ว 30 ประตู” ผู้เขียนได้เลือกศึกษาเฉพาะประตูในเขตพระราชฐานชั้นนอกและเขตพระราชฐานชั้นกลางเท่านั้น

จากการวิเคราะห์ความหมายของชื่อประตูประบรมหาราชวังทั้งหมด 32 ชื่อ สามารถจัดกลุ่มความหมายได้เป็น 6 กลุ่มความหมาย โดยแต่ละกลุ่มความหมายพิจารณาจากชื่อที่มีความหมายสอดคล้องกันหรือมีความหมายทำนองเดียวกัน เช่น ชื่อประตูสวัสดิโสภณ ชื่อประตูนงคารักษ์ ชื่อประตูอุดมสุตารักษ์ จัดให้อยู่ในกลุ่มความหมายความงามหรือเกี่ยวกับสตรี เป็นต้น ทั้งนี้ กลุ่มความหมายทั้ง 5 กลุ่มมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์

กลุ่มความหมายเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์ คือ ความหมายรวมของชื่อประตูที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์ เทวดา เกี่ยวข้องในแง่ของการให้ความรู้สึกเหมือนการได้อยู่บนสวรรค์ รวมถึงความสวยงามของสวรรค์ ปรากฏชื่อประตู ดังนี้

ชื่อประตู	ความหมาย
พิมานเทเวศร์	ที่ระดับของเทวดา
เทวาพิทักษ์	ที่ซึ่งมีเทวดาคุ้มครอง
เทวาภิรมย์	ที่ซึ่งเทวดารื่นเริง
ดุสิตศาสดา	ที่ซึ่งเป็นสวรรค์ของพระศาสดา
พรหมโสภณ	ที่ประทับของพรหมที่งดงาม
พรหมศรีสวัสดิ์	ที่ประทับของพรหมผู้ประกอบแต่ความดีงาม

2. กลุ่มความหมายความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรือง

กลุ่มความหมายความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรือง คือ ความหมายรวมของชื่อประตูที่เกี่ยวกับความเป็นมงคล มีความเจริญรุ่งเรือง ปรากฏชื่อประตู ดังนี้

ชื่อประตู	ความหมาย
วิเศษไชยศรี	ที่ซึ่งมีแต่ความรุ่งเรือง ความเจริญ
ศรีสุนทร	ที่ซึ่งมีแต่ความเป็นสิริมงคล
สุนทรทิวา	ประตูที่ตั้งอยู่ในทิศที่ดี
ศักดิ์ไชยสิทธิ์	ที่ซึ่งผู้มีอำนาจ ผู้เจริญประทับอยู่
พิทักษ์บวร	ที่ซึ่งผู้ประเสริฐ ผู้ปกป้องประทับอยู่
พิมานไชยศรี	ที่ประทับของผู้เจริญ

3. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับของสูงหรือมีค่ามาก

กลุ่มความหมายเกี่ยวกับของสูงหรือมีค่ามาก คือ ความหมายรวมของชื่อประตูที่เกี่ยวกับของสูงหรือของมีค่า อาทิ อัญมณี ธาตุ หรือของสูงควรค่าแก่การเคารพ ปรากฏชื่อประตู ดังนี้

ชื่อประตู	ความหมาย
มณีนพรัตน์	ที่ซึ่งงดงามราวกับดวงแก้วมณีทั้ง ๑
ศรีรัตนศาสดา	ที่ซึ่งควรค่าแก่การเคารพดุจองค์ศาสดา
เหล็กเพชร	ที่ซึ่งแข็งแกร่งราวกับเพชร
เหล็กกล้า	ที่ซึ่งแข็งแกร่งราวกับเหล็กกล้า
สุวรรณบริบาล	ที่ซึ่งมีผู้ดูแลรักษาทอง

4. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความงามหรือเกี่ยวกับสตรี

กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความงามหรือเกี่ยวกับสตรี คือ ความหมายรวมของชื่อประตุที่เกี่ยวกับความงาม ความงดงามของสตรี ปรากฏชื่อประตุ ดังนี้

ชื่อประตุ	ความหมาย
สวัสดิโสภา	ที่ซึ่งมีสตรีงาม
วิจิตรบรรจง	ที่ซึ่งถูกตั้งใจสร้างขึ้นอย่างประณีต
อนนคารักษ์	ที่ซึ่งดูแลสาวงาม
อุดมสุदारักษ์	ที่ซึ่งบริบูรณ์ไปด้วยการดูแลสตรีงาม
นางในไคลคลา	ที่ซึ่งมีการสัจของนางใน
กัลยาวดี	ที่ซึ่งมีรั้วไว้เฉพาะสตรีงาม
อนงค์ลีลา	ที่ซึ่งมีการสัจของสตรี
ยาตราสตรี	ที่ซึ่งมีการสัจของสตรี
ศรีสุดาวงศ์	ที่ซึ่งมีตระกูลของสตรีอยู่

5. กลุ่มความหมายอื่นๆ

กลุ่มความหมายนี้ มีอาจจัดไว้ในกลุ่มความหมายที่กล่าวไว้ก่อนข้างต้นได้ จำต้องแบ่งออกมาเป็นกลุ่มความหมายอื่นๆ อันประกอบด้วยความหมายหลากหลาย ดังปรากฏชื่อประตุ ดังนี้

ชื่อประตุ	ความหมาย
สนามราชกิจ	ที่ซึ่งกษัตริย์ใช้เสด็จจร
ราชสำราญ	ที่ซึ่งกษัตริย์เบิกบาน
แถงราชกิจ	ที่ซึ่งกษัตริย์ใช้แจ้งเรื่อง
ช่องกุด	ประตุที่ตั้งอยู่ทำยวง
กลม	ประตุที่มีลักษณะกลม
ทักษิณ	ประตุที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้

จากการแบ่งกลุ่มความหมายออกเป็น 5 กลุ่ม นั้น จะพบข้อสังเกตที่ว่ามีการจัดสรรแบ่งเขตพื้นที่ภายในพระบรมมหาราชวัง ดังจะเห็นได้จากกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับความงามหรือเกี่ยวกับสตรีที่ความหมายจะใกล้เคียงกัน อาจเป็นเพราะว่าพื้นที่ดังกล่าวสงวนไว้แก่สตรีชั้นสูงในราชสำนัก ดังนั้นการตั้งชื่อประตุที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับที่ประทับของเธอเหล่านั้นก็คงเพื่อจะบอกให้ทราบหรืออีกแง่ก็คือเป็นเขตหวงห้ามสำหรับบุคคลภายนอกนั่นเอง อีกทั้งยังพบข้อสังเกตอีกว่า ภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อเกือบทุกประตุล้วนแล้วแต่ใช้ภาษาบาลี-สันสกฤตทั้งสิ้น อาจเป็นเพราะ

ค่านิยมที่สะท้อนจากความหมายของประตูประบรมมหาราชวัง

ภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและการมองโลกของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ (อำนาจ ปักขาศุข, 2553) ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ชื่อประตูประบรมมหาราชวังก็จะทำให้เห็นความคิด ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธด้วยกัน โดยสามารถจัดกลุ่มความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยโดยเฉพาะในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนผ่านและการก่อร่างสร้างตัวของราชธานีใหม่ ซึ่งได้สะท้อนผ่านความหมายประตูประบรมมหาราชวัง ดังจะแบ่งได้ ดังนี้

1. ค่านิยมเรื่องความงาม

จากการวิเคราะห์ความหมายของชื่อประตูประบรมมหาราชวัง ทำให้พบว่าความงามเป็นค่านิยมหนึ่งที่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธให้ความสำคัญ ซึ่งเห็นได้จากความหมายของชื่อประตู ทั้งนี้ตามความเป็นจริงแล้วความงามที่วามัน อาจเป็นความสง่างามของสิ่งก่อสร้าง หมู่ปราสาทราชมณฑลเฑียรภายในพระบรมมหาราชวังก็เป็นได้ ดังปรากฏเห็นจากชนบทการชมบ้านเมือง สิ่งก่อสร้างปราสาทราชวังในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น

๑ สามยอดตลอดระยะเวลา	วะวะวัปลับพรรณ
ช่อฟ้าตระการกลจะหยัน	จะเยาะยั่วทิมัมพร
๑ บราลีพิลาสศุภจรูญ	นภศูลประภัสสร
หางหงส์ผจงพิจิตรงอน	ดุจกวัจนภาลัย
๑ รอบด้านตระหง่านจตุรมุข	พิศสุกอรัมไส
กาญจน์แกมมณีกนกไพ	ทวยทรัพย์่วงพะแพรวพราว
๑ บานัญญาพระบัญชาสรสลัก	ฉลุลักษณะฉลุลาย
เพดานก็ดารากระประกาย	ระกะดาษประดิษฐ์ดี ฯ

(สามัคคีเภทคำฉันท์, 2556: 3)

จากฉันทิ์ข้างต้นเป็นการกล่าวชมความเจริญรุ่งเรืองของแคว้นมคธและความเกรียงไกรของพระเจ้าอชาตศัตรู อันเป็นการพรรณนาถึงความงดงามของสถาปัตยกรรมในกรุงราชคฤห์ เริ่มตั้งแต่ปราสาทตลอดทั้งสามยอดงามแพรวพราวสลบสี ช่อฟ้างามราวกับจะเยี่ยท้องฟ้า บราลีช่างงดงามยิ่ง นภศูลมีสีเลื่อมพราวหางหงส์ประดิษฐ์ไว้งามอ่อนช้อยประหนึ่งจะกวัจนภาลัย รอบมุขทั้งสี่ด้านก็สุกสกาวอร่ามเรื่องไปด้วยแก้วมณีและไพฑูรย์

๑ เรื่องเรื่องไตรรัตน์พัน	พันแสง
รินรสพระธรรมแสดง	ค่าเช่า
เจดีย์ระตะแขง	เสียดยอด
ยลยั้งแสงแก้วแก้ว	แก่นหล้าหลากสวรรค
๑ โบสถ์ระเบียงมณฑปพัน	ไพหาร
ธรรมาสันศาลาลาน	พระแผ้ว
หอไตรระฆังขาน	กายค่า
ไชประทีปโคมแก้ว	กำฟ้าเพื่อนจันทร์ ฯ

(โคลงนิราศนรินทร์, 2528: 5)

โคลงจากนิราศนรินทร์ข้างต้นซึ่งกวีได้กล่าวพรรณนาถึงความงามวัดในสมัยอยุธยาว่ามองไปทางใดก็มีแต่สีทองของเจดีย์ขึ้นเต็มไปหมด ดูแล้วช่างงามเหมือนแก้วมณีรัตนเป็นจุดเด่นราวกับเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ภายในวัดไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ มณฑป ธรรมาสน์ ศาลา หอพระไตรปิฎก ล้วนแล้วแต่งงามสะอาดตา มีระฆังตีบอกเวลา ยิ่งตอนกลางคืนแสงจากโคมไฟรอบพระวิหารดูจะสว่างไสวไปในท้องฟ้า ทำให้แสงของพระจันทร์ดูหม่นหมองไปในทันที

อย่างไรก็ตาม ความหมายเกี่ยวกับความงามที่ปรากฏในชื่อประตุนั้นอาจหมายถึงความงดงามของสตรีก็เป็นได้ โดยเฉพาะสตรีสูงศักดิ์ นางกำนัลหลายภายในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งความในข้อนี้เอง กวีมักเปรียบเทียบความงามของสตรีเป็นสิ่งที่มีความค่า ควรแก่การหวงแหนและพึงรักษาอยู่ทุกขณะ ดังความที่ปรากฏในส่วนหนึ่งของสุภาสิตสอนสตรีของสุนทรภู่ที่ว่า

๑ ผู้ใดเกิดเป็นสตรีอันมีศักดิ์	บำรุงรักษากายไว้ให้เป็นผล
สงวนงามตามระบอบให้ชอบกล	จึงจะพ้นภัยพาลการนิทา
เป็นสาวแล้วแสร้งสวยสะอาด	ก็หมายมาดเหมือนมณีอันมีค่า
แม้แตกร้าวรานร่อยถอยราคา	จะพลอยพาหอบหายจากกายนาง ฯ

(สุภาสิตสอนสตรี, 2550: 363)

2. ค่านิยมเรื่องความเป็นสิริมงคล

ความเป็นสิริมงคลเป็นค่านิยมประการหนึ่งที่สะท้อนจากความหมายของชื่อประตู่ในพระบรมมหาราชวังที่อยู่ในกลุ่มความหมายความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั้นปรารถนาที่จะให้ความเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นในชีวิต

เสฐียรโกเศศ(2503: 410) กล่าวว่า “เมื่อจะมีงานบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานมงคลก็เป็นธรรมดาของผู้ที่ยังข้องอยู่ในโลกธรรม จะต้องเลือกหาวันที่ถือว่าเป็นมงคลและงดเว้นวันไม่ดีที่ถือว่าเป็นอวมงคล”

ในทางวรรณคดีเอง กวีได้สอดแทรกเรื่องความเชื่อกับสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ควรทำ ซึ่งหากทำแล้วอาจก่อให้เกิดผลดี หรือหากไม่ทำแล้วอาจก่อให้เกิดผลเสีย เป็นเรื่องไม่เป็นมงคล จะมีผลร้ายตามมา สุนทรภู่ได้กล่าวถึงการแต่งกายตามสีประจำวันอันเป็นมงคล ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้าอาภรณ์ฯ ต้องทรงปฏิบัติ ดังบทหนึ่งของสุภาสิตเรื่องสวัสดิรักษาว่า

๑ อนึ่งภูษาผ้าทรงนรงค์รบ	ให้มีครบเครื่องเสร็จทั้งเจ็ดสี
วันอาทิตย์สีทิวาโชคนิลกดี	เอาเครื่องสีแดงทรงเป็นมงคล
เครื่องวันจันทร์นั้นควรสีนวลขาว	จะยืนยาวชันษาสถานผล
อังคารม่วงช่วงงามสีครามปน	เป็นมงคลขัตติยาเขาราวี
เครื่องวันพุธสุดดีด้วยสีแสด	กับเหลืองแปดปนประดับลับสี
วันพฤหัสบดีเครื่องเขียวเหลืองดี	วันศุกร์สรเมฆหมอกออกสงคราม
วันเสาร์ทรงดำจึงล้ำเลิศ	แสนประเสริฐสูงเสียดังจะนึกขาม
หนึ่งพาชีที่ขับประดับงาม	ให้ต้องตามสีสิ้นจึงกันภัย ฯ

(สวัสดิรักษาคำกลอน, 2550: 348)

ทั้งนี้หากพิจารณาจากการตั้งชื่อประตูในพระบรมมหาราชวังแล้ว คงไม่มีใครอยากตั้งชื่อไม่เป็นมงคลในสถานที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ดังนั้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยแล้ว อยู่แล้วมีแต่ความเจริญ มีแต่ความรุ่งเรืองในชีวิต ค่านิยมในข้อนี้ดูจะมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อด้วย นอกจากชื่อคนแล้ว ชื่อที่พักอาศัยเองก็ดูจะไม่เว้นเสียด้วย

3. ความเชื่อเรื่องสวรรค์

ความเชื่อเรื่องสวรรค์เป็นค่านิยมประการหนึ่งที่สะท้อนจากความหมายของชื่อประตูในพระบรมมหาราชวังที่อยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั้นมี ความเชื่อเรื่องโลกหลังความตาย นั่นคือสวรรค์ สถานที่ที่ผู้ทำดีจะได้ไปอยู่หลังจากเสียชีวิตแล้ว

แรกเริ่มเมื่อตั้งกรุงนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ พระราชทานในตอนที่แรกนั้น ใช้ชื่อว่า “กรุงรัตนโกสินทร์อินทโยธยา” ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก่นามพระนครเป็น “กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา” จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนคำว่า บวร เป็น อมร เปลี่ยนคำว่า มหินทรายุธยา โดยวิธีการสนธิศัพท์เป็น มหินทรายุธยา และเติมสร้อยนามต่อ ทั้งเปลี่ยนการสะกดคำ สิ้นท์ เป็น สินทร์ จนเป็นที่มาของชื่อเต็มของกรุงรัตนโกสินทร์ ช่างต้นดังจะได้เต็มมากระทั่งปัจจุบันว่า “กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” สุจิตต์ วงษ์เทศ(2555: 124) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า “พระมหานครที่ดำรงรักษาพระมหามณีนรัตนปฏิมากร เป็นแก้วอย่างดีมีสิริอันประเสริฐสำหรับพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงประดิษฐานกรุงเทพมหานครนี้”

จากความหมายของชื่อเต็มกรุงเทพมหานครแล้ว จะสังเกตได้ชัดว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันกับความเชื่อเรื่องสวรรค์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวคิดทางการเมืองที่พระมหากษัตริย์ทรงได้รับพระราชอำนาจจากสวรรค์ เป็นเทวโองการ การกระทำของพระมหากษัตริย์ถือว่าเป็นความต้องการของพระเจ้า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนเทพเจ้าองค์หนึ่ง หรือเป็น "สมมุติเทพ" กล่าวคือ เป็นนายของประชาชน และประชาชนเป็นบ่าวของพระมหากษัตริย์ที่จะขัดขืนมิได้โดยเด็ดขาด พระมหากษัตริย์จึงทรงเป็นเจ้าของชีวิตของประชาชนทุกคน ดังนั้นที่ประทับของพระองค์จึงเปรียบเสมือนสวรรค์ การสร้างหรือเรียกชื่อสถานที่ของพระองค์จะต้องแตกต่างจากสามัญ ผู้เขียนมีทรรศนะว่า นี่คงเป็นมูลเหตุที่เอื้อให้เกิดการตั้งชื่อปราสาทราชมนเฑียรรวมไปถึงประตูภายในพระบรมมหาราชวังด้วย

หากลองพิจารณาในวรรณคดีแล้ว ในส่วนของบทชมเมืองนั้น กวีมักบรรยายเปรียบเทียบปราสาทราชวังประดุจสวรรค์ วิมานของเทวดาทั้งหลาย พรรณนาให้เห็นถึงความวิจิตรพิสดารของสถาปัตยกรรมเหล่านั้น และความน่าอยู่ของสถานที่นั้นด้วย เป็นต้นว่าบทชมบ้านเมืองในแก้วมณคร ในเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์

๑ แว่นแก้วมณครนครรา	ชคฤห์ฐานบูรี
สี่ปราสาทวิธวิ	ทศธรรมจรรยา
๑ เลื่องหล้ามหาอุดมลาภ	คุณภาพพระเมตตา
แม่เพียงชนกกรุณา	ทรมุตรธิดาตน
๑ ไปร่งปรีติปราศอริรูป	ภพภูมิมณฑล
เปรมเสถติภาพพิพิผล	สุขภัทรนา
๑ อำพนพระมนทิตพระราช	สุนิวาสน์วโรพาร์
อัปกันตรไพจิตรและพา	นิรภาคก็พึงชม

๑ เล่ห์เหลี่ยมชะลอดุสิตฐา
มารังสฤษฏีพิศนิยม

นมหาพิमानมรย์
ผิจะเทียบก็เทียบทัน ฯ

(สามัคคีเภทคำฉันท์, 2556: 3)

อีกเรื่องที่กล่าวถึงบทชมเมืองนั่นก็คือ อิลราชคำฉันท์ ซึ่งกวีได้กล่าวพรรณนาความงดงามของปราสาทราชวังในนครพลหิกา ดังความส่วนหนึ่งว่า

๑ เรื่องรองพระมณฑิรพิจิตร

กลพิศพิमानบน

ก่องแก้วและกาญจนระคน

รุจิเรกอลงกรณ์

๑ ช่อฟ้าก็เพื่อยกลจะพัด

ดลฟากทิมัมพร

บราลีพิไลยพิศบวร

นพศูลสล้างลอย

๑ เชิงบัณฑ์พระบัญชาชเรขปัจ

มุขเด็ก็พร่าวพลอย

เพดานกิดารกพะพรอย

พิศเพียงนภาพลาม

๑ สิงหาศน์จรรุญจตุรมุข

บมิแผกพิमानงาม

พื้นภาพอำพนพิพิธตาม

ตละเนื่องพะนั่งนอง ฯ

(อิลราชคำฉันท์, 2512: 5-6)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดทางการเมืองที่ว่าพระมหากษัตริย์คือสมมติเทพมีอิทธิพลต่องานเขียนด้วย ซึ่งจะสะท้อนผ่านบทชมเมืองในวรรณคดีแต่ละเรื่อง ซึ่งตัวกวีเองก็ได้สอดแทรก สรรคำ ใ้โวหารทำให้เกิดจินตภาพถึงสภาพบ้านเมือง ปราสาทราชวังที่มีความวิจิตรพิสดารดั่งเมืองสวรรค์ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า ความเชื่อเรื่องสวรรค์เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อคนไทย ทั้งในโลกจริงและโลกสมมติ

และมูลเหตุที่ข้อประตูล้วนใหญ่มักใช้ภาษาบาลี-สันสกฤต ผู้เขียนมีทรรศนะตรงกับเสฐียรโกเศศ(2503: 486) ที่ว่า “ภาษาจะมีความเจริญงอกงามขึ้นได้ ก็ที่รู้จักเลือกรู้จักยืมเอาคำของคนอื่นมาใช้ในเมื่อจำเป็น ถ้าไม่มีคำชนิดนี้อยู่ในภาษาของตน เมื่อยืมเอามาแล้วยังจะต้องรู้จักปรับปรุงเสียงของคำให้เข้ากันได้ดีกับจิตใจของตน ในส่วนรวม ภาษาก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมคือเป็นสิ่งที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดกันมา ซึ่งทุกคนร่วมเป็นทายาทและเป็นเจ้าของ”

สรุป

กล่าวโดยสรุป เมื่อเลือกภูมิสถานที่ตั้งมั่นคงเหมาะสมแก่การสร้างราชธานีได้แล้ว ย่อมต้องมีการสถาปนาราชธานีเวศน์ มณฑลที่ยึดสถานที่ประทับของพระมหากษัตริย์เพื่อแสดงออกซึ่งพระบรมเดชานุภาพและพระบรมราชอิสริยยศให้เป็นที่ปรากฏและในฐานะพระประมุขของชาติ ดังมีคำเรียกเป็นที่รับรู้กันสืบมาว่า พระราชวัง วัง และในภายหลังเรียกว่า พระบรมมหาราชวัง ตามโบราณราชประเพณีนั้น พระราชวังคือศูนย์กลางการปกครองของพระราชอาณาจักร เพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติราชการ และประกอบพระราชพิธีสำคัญสำหรับแผ่นดิน ทั้งยังเป็นสถานที่เสด็จออกประทับแขกเมืองที่เข้ามาเจริญพระราชไมตรี พระราชวังในแต่ละสมัยจึงได้รับการสรรค์สร้างด้วยฝีมือช่างชั้นสูง ใ้ห้องงามเป็นศรีสง่าสำหรับพระนคร อีกทั้งเป็นการสืบทอดคติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของราชสำนักไว้อย่างครบถ้วน มีองค์ประกอบที่แสดงถึงพระราชภารกิจ และพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ราชาเจ้า เป็นต้นว่า มีการกำหนดเขตพระราชฐานเป็น 3 เขตคือ เขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน ซึ่งประตูล้วนนี้เป็นสิ่งบอกพื้นที่ขอบเขตในพระบรมมหาราชวัง แต่

ด้วยค่านิยม ความเชื่อ โลกทัศน์ของคนไทยที่ถูกสืบทอด ปลูกฝังมาตามกาลเวลายังคงแฝงอิทธิพลซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของชื่อประตู่เพื่อตอบสนององแนวคิดทางการเมืองที่เปรียบพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ สถาปัตยกรรม พื้นที่ อาณาบริเวณที่พระองค์ประทับอยู่จึงต้องแสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ซึ่งสงวนไว้แค่พระมหากษัตริย์า ธิราชเจ้าผู้ซึ่งเป็นประมุขของพระราชอาณาจักรเพียงผู้เดียว

บรรณานุกรม

- ชิต บุรทัต. (2556). *สามัคคีเภทคำฉันท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- แปลก สนธิรักษ์. (2506). *พจนานุกรมบาลี-ไทย*. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พลาดีสัย สิทธิธัญกิจ. (2545). *พระบรมมหาราชวัง กรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: บ้านกอกสยาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์
- ศิลาปากร, กรม. (2512). *อิตรราชคำฉันท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2528). *โคลงนิราศนรินทร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). *กรุงเทพฯ มาจากไหน?*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ดรีม แคทเชอร์.
- สุนทรภู่. (2550). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2527). *ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เสฐียรโกเศศ. (2503). *วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- อำนาจ ปักขาสุข. (2553). “ค่านิยมที่สะท้อนจากความหมายของนามฉายาของพระสงฆ์ไทย”. *วารสารไทยคดีศึกษา*. 7 (เม.ย-ก.ย 2553): 88-109.
- อุทุมพร สุนทรเวช. (2515). *วังหลวง*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.